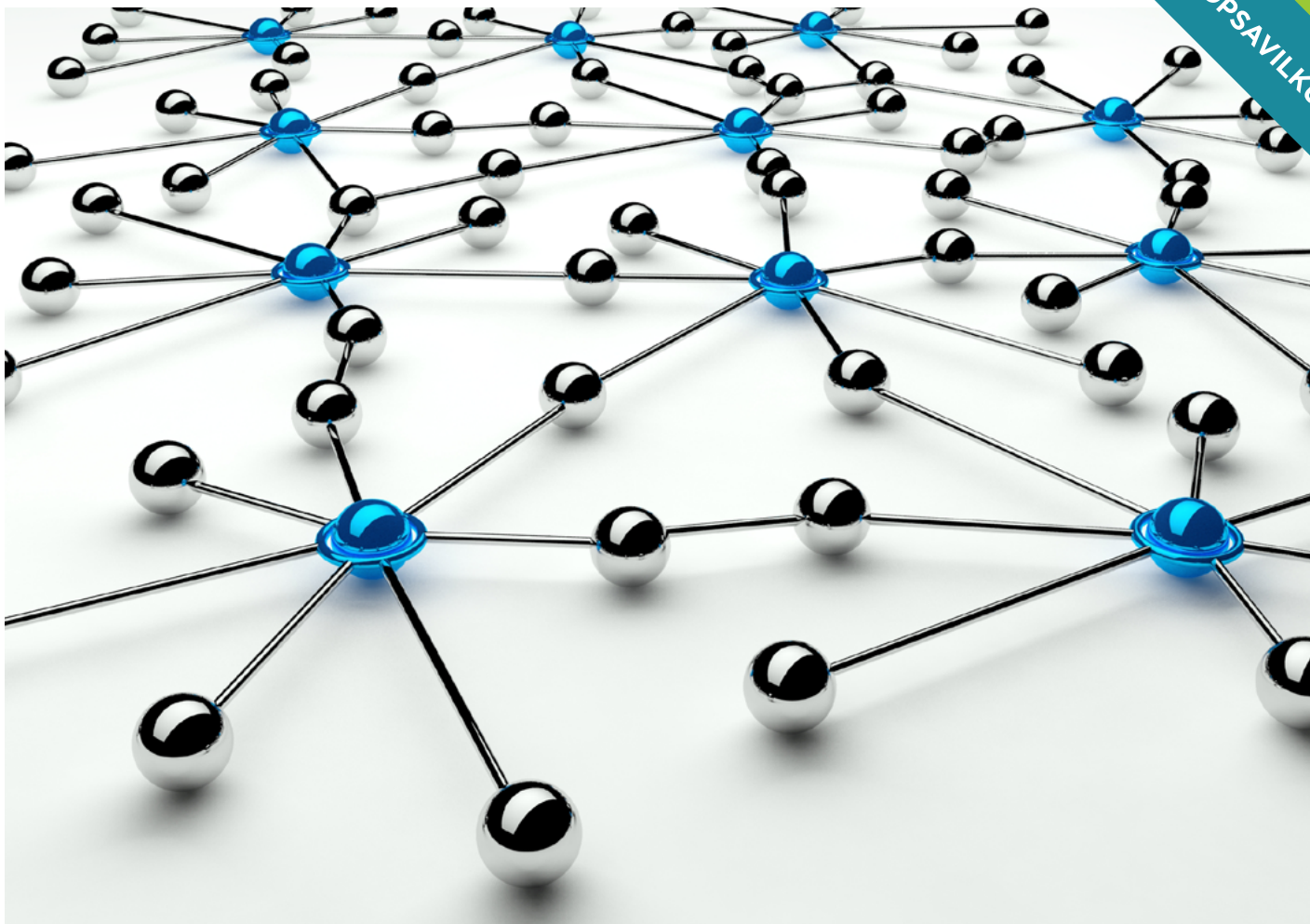

Vai valsts pārvalde efektīvi rīkojas ar uzkrāto informāciju?

VK revīzijas ziņojums • Rīga, 2017. gada jūlijs

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Cienījamais lasītāj!

E sam pabeiguši lietderības revīziju par valsts pārvaldes sadarbību informācijas apmaiņas jomā. Revīzijā gribējām pārliecināties, vai valsts pārvaldē tiek pietiekami plaši izmantotas informācijas tehnoloģiju piedāvātās iespējas, lai iestādes neapgrūtinātu iedzīvotāju, pieprasot iesniegt tādus dokumentus, kas valsts pārvaldē jau ir pieejami.

Veicot revīzijas, jau ilgstoši esam novērojuši, ka valsts pārvaldes iestādes savā starpā pietiekami nesadarbojas, un esam snieguši ieteikumus iestādēm apmainīties ar datiem elektroniski. Tomēr joprojām ir iestādes, kas izvēlas vieglāko ceļu — pieprasa iedzīvotājam iesniegt vienā iestādē otras iestādes izsniegtas izziņas. Iedzīvotājs kā «kurjers» to arī dara — tā vietā, lai viena informācijas sistēma sazinātos ar otru un iegūtu nepieciešamo informāciju lēmuma pieņemšanai.

Galvenās grūtības datu apmaiņas izveidei starp iestādēm meklējamas nevis tehniskajās iespējās, bet gan iestāžu nepietiekamā motivācijā sniegt savā rīcībā esošos datus pārējām iestādēm.

Praksē bieži datu apmaiņas izveides organizatoriskais process ir nesamērīgi laikietilpīgs. Piemēram, kopš revīzijas veikšanas par nekustamā īpašuma nodokļa administrēšanu Rīgas domē ir pagājuši pieci gadi, bet tā arī nav izdevies panākt datu apmaiņu tādā līmenī, lai nodokļu maksātājam automātiski tiktu piemēroti visi nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi.

Lai gan valsts pārvaldē vēl nav panākta visaptveroša datu apmaiņa starp iestādēm, nākamais izaicinājums ir datu atvēršana, padarot publiskos reģistros uzkrāto informāciju pieejamu ikvienam, piemēram, pētniecības vajadzībām vai tirgū izstrādājot jaunus pakalpojumus. Vai esam labi pārdomājuši, kādus datus, kad un kādā secībā atvērt, samērojot izmaksas, kas nepieciešamas datu anonimizēšanai, publiskošanai un aktualizēšanai, ar reālajiem ieguvumiem sabiedrībai? Šis ir jautājums, uz kuru revīzijā mēģinājām rast atbildes, vienlaikus atceroties, ka būtisks priekšnosacījums datu atvēršanai ir datu kvalitāte, kas nav nodrošināma, ja iestāžu savstarpējā datu apmaiņa nenotiek vispār vai nav efektīva.

Pateicamies par sadarbību revīzijas ietvaros gan Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai un Ekonomikas ministrijai, gan daudzajām iestādēm un pašvaldībām, kas tika apmeklētas, gan arī iedzīvotājiem un organizācijām, kas mūs informēja par konkrētām nozarēm un sadzīves situācijām, kur iedzīvotājs ir «kurjers».

*Ar cieņu
departamenta direktore
Zita Zariņa*

Informācijas pieprasīšana no iedzīvotāja vai datu apmaiņa

Valsts pārvaldes iekārtas likums paredz, ja informācija, kura nepieciešama pārvaldes lēmuma pieņemšanai, kas regulē publiski tiesiskās attiecības ar privātpersonu, ir citas institūcijas rīcībā, iestāde to iegūst pati, nevis pieprasa no privātpersonas. Arī Administratīvā procesa likums paredz iestādei nepieciešamo informāciju, kas ir nevis administratīvā procesa dalībnieku, bet gan citas institūcijas rīcībā, iegūt pašai, nevis pieprasīt no administratīvā procesa dalībniekiem. Līdz ar to iestādes sadarbojas, lai veiktu savas funkcijas un uzdevumus, un var ierosināt citai iestādei sniegt tās rīcībā esošo informāciju.

Valsts pārvaldes iestādes dažādu savu funkciju veikšanai laika gaitā ir izveidojušas vairākus reģistrus un informācijas sistēmas gan informācijas uzkrāšanai iekšējām vajadzībām, gan pakalpojumu sniegšanai sabiedrībai. Tomēr ne vienmēr iestādēm savu funkciju nodrošināšanai pietiek tikai ar to rīcībā esošo informāciju, līdz ar to kvalitatīvu pakalpojumu nodrošināšanai svarīgs ir jautājums par valsts pārvaldes iestāžu piekļuvi citu iestāžu rīcībā esošajai informācijai un savstarpējai datu apmaiņai valsts pārvaldē.

«Tikai vienreiz» principa ievērošana valsts pārvaldē

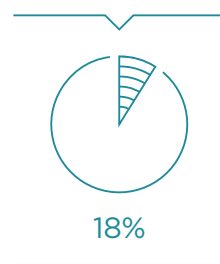
Valsts pārvalde uzkrāto informāciju varētu izmantot efektīvāk, neapgrūtinot iedzīvotāju ar pieprasījumu sniegt datus, kas jau ir iestāžu rīcībā.

Revīzijā paveiktais ļauj secināt, ka kopumā valsts pārvaldē ir izveidojusies laba sadarbība starp iestādēm datu izmantošanas jomā. Tomēr ir atsevišķas jomas, kurās vēl arvien persona veic «kurjera» funkciju, iegūstot un iesniedzot iestādes pieprasīto informāciju. Šajās jomās darbs jāturpina, mazinot administratīvo slogu personai. Vienlaikus tas nozīmē, ka galvenais jautājums vairs nav, vai datu apmaiņa vispār notiek, bet gan — vai tā tiek organizēta optimālākajā veidā. Ja līdz šim iestādes sadarbības jautājumus risinājušas individuāli, tad tālākai datu apmaiņas attīstībai ir nepieciešama aktīvāka un mērķtiecīgāka e-pārvaldes jomā augstākās iestādes — Vides aizsardzības

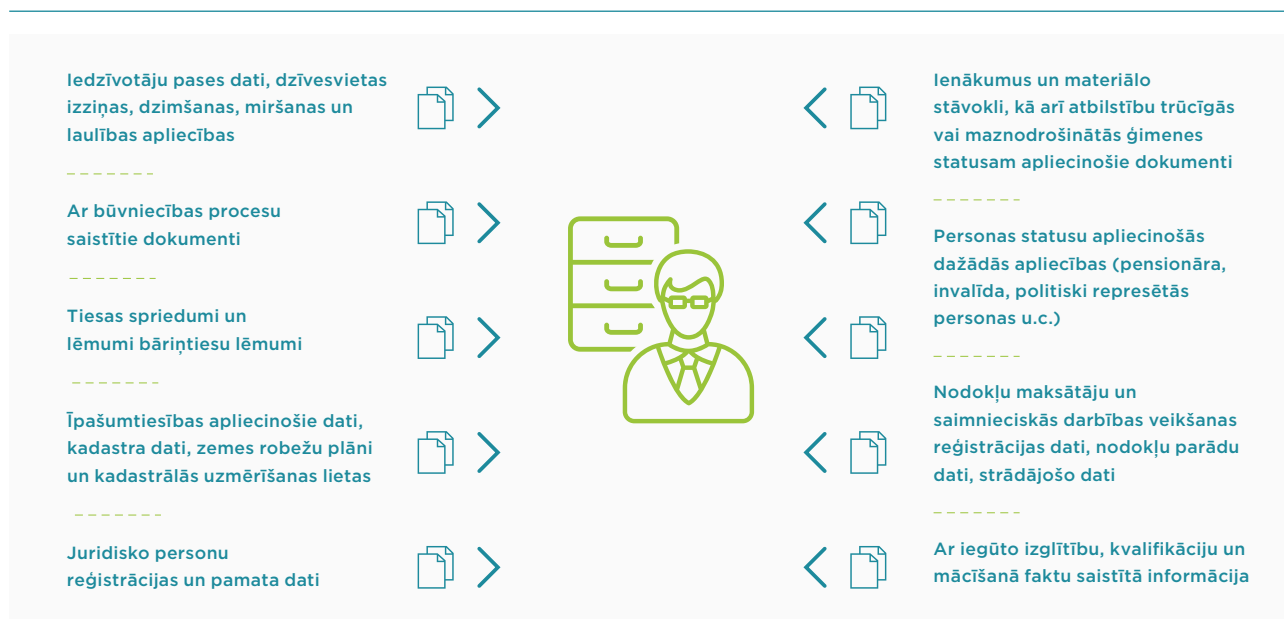
un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) — rīcība, kas atbild par valsts pārvaldes kopējo e-pārvaldes un datu apmaiņas politiku un var ietekmēt vienotu uzkrāto datu uzskaiti, starpiestāžu sadarbības koordinēšanu un organizēšanu, vienotu principu un datu apmaiņas veidu ievērošanu. VARAM sadarbībā ar ministrijām un pašām iestādēm uzmanība jāpievērš datu apmaiņas problēmu risināšanai konkrētās nozarēs, kurās gadiem risinājums nav rasts.

Pozitīvi vērtējamas dažādās iestāžu iniciatīvas veidot jaunas datu apmaiņas un pašām iegūt savai darbībai un pakalpojumu sniegšanai nepieciešamos datus. Piemēram, tiek aktīvi iegūti dažādi personu dati no Iedzīvotāju reģistra vai nekustamo īpašumu un to īpašnieku dati no Zemesgrāmatas, kas samazina no personām iegūstamās informācijas apjomu.

Tomēr vēl joprojām atsevišķās jomās pakalpojumu saņemšanai persona pilda «kurjera» funkciju, iegūstot informāciju vienā iestādē un iesniedzot citā. *Aptuveni 18 % (191 pakalpojums no 1053) valsts iestāžu un 51 % (376 pakalpojumi no 732) pašvaldību pakalpojumu aprakstos portālā www.latvija.lv tiek norādīta nepieciešamība iesniegt informāciju, kura jau valsts pārvaldē ir uzkrāta (attēls nr. 1).* Vienlaikus jāuzsver, ka pašvaldībām līdz 2018. gada 1. jūlijam nav noteikts obligāts pienākums aprakstīt pakalpojumus Valsts pārvaldes pakalpojumu portālā.

Problēmu apzināšanai datu apmaiņas jomā revīzijā apmeklāti lielāko reģistru turētāji — Valsts ieņēmumu dienests, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, Uzņēmumu reģistrs, Tiesu administrācija, Valsts zemes dienests, Nodarbinātības valsts aģentūra un Lauku atbalsta dienests. Datu apmaiņas problēmu analīzei būvniecības jomā apmeklētas Ekonomikas ministrija, Būvniecības valsts kontroles birojs un piecas pašvaldības. Šajās iestādēs izvērtēti 21 valsts pārvaldes iestādēs sniegts pakalpojums un trīs pašvaldību sniegti pakalpojumi būvniecības jomā.

Attēls nr. 1. Pakalpojumu aprakstos norādītie iesniedzamie dokumenti.

Iemesli atkārtotai datu pieprasīšanai, neskatoties uz mūsdienu informācijas tehnoloģiju iespējām, ir dažādi — gan organizatoriski, gan arī cilvēciski:

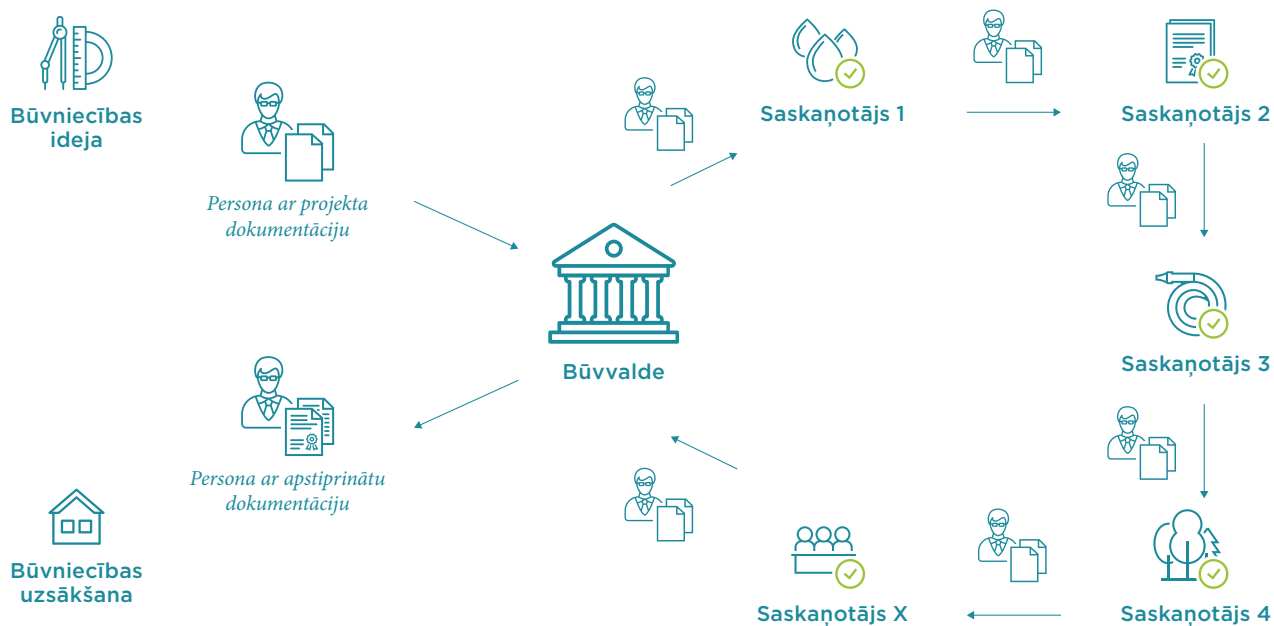
- nav aktualizēti normatīvie akti un pakalpojumu apraksti, kuri aizvien paredz informāciju pieprasīt no personas. Piemēram, zemnieku saimniecības reģistrācijai no personām tiek prasīts iesniegt Zemesgrāmatas apliecības. Revīzijas laikā novērsts, ka ES līdzfinansējuma saņemšanai lauku atbalstam jāpievieno izdruka no Iepirkumu uzraudzības biroja mājas lapas, kā arī laulības līguma reģistrācijai — laulības apliecība;
- vēl joprojām iestādēs nav izveidoti risinājumi nepieciešamo datu apmaiņai (trūkst resursu, novecojušas tehnoloģijas, mazi pakalpojumu apjomi vai vienkārši līdz šim par to nav domāts). Piemēram, atsevišķas iestādes personām pieprasa iesniegt nekustamā īpašuma nodokļa samaksu apliecinošu informāciju, izziņas par bērnu mācīšanos izglītības iestādēs vai datus par personas invaliditāti, lai gan citas iestādes šos vai līdzīgus datus iegūst pašas no citām atbildīgajām iestādēm;
- atsevišķās jomās datu nodošana citai iestādei netiek nodrošināta bez maksas, līdz ar to šo datu, piemēram,

kadastrālās uzmērīšanas lietas, iegūšana (un ar to saistīto izmaksu segšana) tiek uzdota personai;

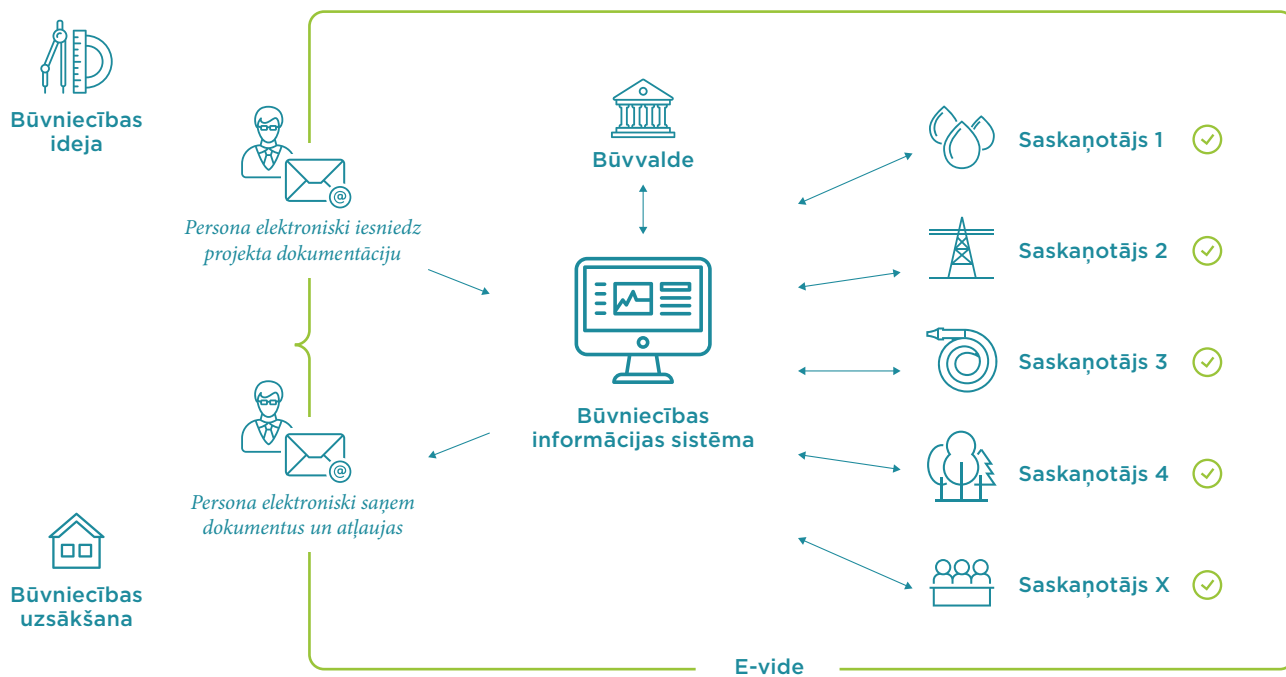
- arī personas pašas, lai saņemtu pakalpojumu bez kavēšanās un ātrākos termiņos, mēdz iestādēm iesniedzamajiem dokumentiem pievienot arī tādu dokumentu kopijas, kas tām netiek pieprasītas. Piemēram, šādā veidā tiek iesniegtas dažādas ienākumus un parādu neesamību apliecinošas izziņas, noteiktas komercdarbības veikšanas atļaujas (licences), bieži iestādēm arī pašām pēc tam papildus vēl pieprasot un pārbaudot šo informāciju no atbildīgajām iestādēm.

Pat administratīvā sloga mazināšanai speciāli izveidotā Būvniecības informācijas sistēma, kuras izstrādei izlietoti 3 484 092 euro, nerisina visas atkārtotas informācijas pieprasīšanas problēmas. Lai gan tika plānots, ka sistēmu visās 119 pašvaldībās sāks lietot 2016. gadā, vēl 2017. gadā pašvaldības to lieto atšķirīgā līmenī. Sistēma nenodrošina pilnu dokumentu elektronisko plūsmu visos būvniecības posmos, jo nav nodrošināta piekļuve visai nepieciešamajai informācijai un nav nodrošināta tajā uzkrāto datu nodošana tālāk citām iestādēm, līdz ar to personas turpina pildīt «kurjera» funkcijas dokumentu nogādāšanā no vienas iestādes uz citu (attēls nr. 2).

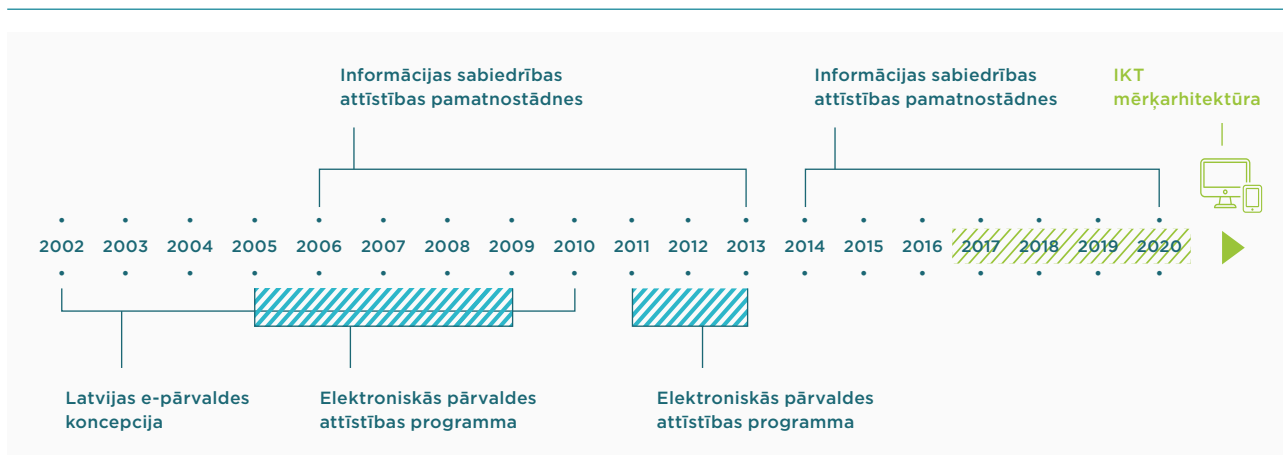
DOKUMENTU PLŪSMA GAN PIRMS BŪVNICĪBAS INFORMĀCIJAS SISTĒMAS, GAN PAŠLAIK

KĀ BIS VAR UZLABOT DOKUMENTU PLŪSMU

Attēls nr. 2. Personas «kurjera» ceļš pie dokumentācijas saskaņotājiem.

Attēls nr. 3. IKT politikas plānošanas dokumenti Latvijā.

Arī pašas iestādes, neanalizējot pieprasīšanas iemeslus un mērķus, turpina lielos apjomos izsniegt personām dažādas izziņas papīra veidā (izlasē iekļautajās astoņās iestādēs gadā gan bez maksas, gan par maksu tiek izsniegtas 1 678 022 dažādas izziņas, izdrukas vai paziņojumi, no kuriem papīra formā tiek izsniegtas 618 568 izziņas jeb 37 %), tādējādi neveicinot elektronisko pakalpojumu aktīvāku izmantošanu vai datu apmaiņas izveidi ar patiesa-jiem informācijas pieprasītājiem.

Vērojama krasi atšķirīga iestāžu pieeja informācijas sniegšanā par maksu vai bez maksas, personai saņemot informāciju pašai par sevi, kas liecina par vienotas valsts pieejas un konsekvences trūkumu. Vienotas pieejas trūkums vērojams arī e-pakalpojumos sagatavotās informācijas apstiprināšanā — informācija tiek sniegta informatīviem nolūkiem un nav izmantojama tālāk kā dokuments, parakstīta ar e-parakstu vai pat automātiski apstiprināta ar e-zīmogu. Tas liecina par nepietiekamu informācijas tehnoloģiju iespēju izmantošanu un labās prakses centralizētu un vienotu izplatīšanu iestāžu starpā, organizējot elektronisko risinājumu attīstību vienā virzienā.

Efektīvas datu apmaiņas plānošana valsts pārvaldē

Latvijā e-pārvaldes jomā ir izstrādāti politikas plānošanas dokumenti (attēls nr. 3), kuros norādīts uz datu apmaiņas nozīmību un izziņu pieprasīšanas izskaušanu, iestādēm pašām piekļūstot nepieciešamajai informācijai. Līdzīgas datu apmaiņas problēmas un jautājumus var konstatēt gan pašreiz aktuālajos politikas plānošanas dokumentos, gan pirms desmit gadiem izstrādātos politikas plānošanas dokumentos.

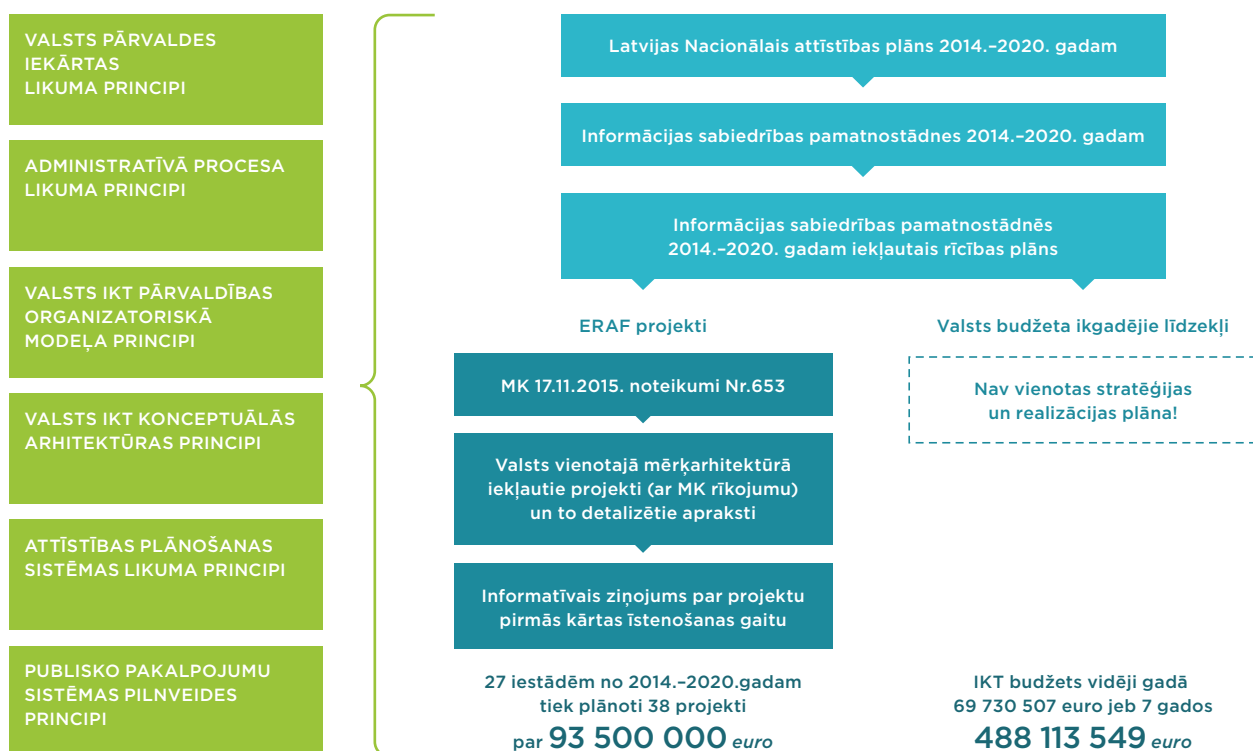
Neskatoties uz vairākkārtēju datu apmaiņas un informācijas atkārtotas pieprasīšanas problēmas apzināšanu, skaidri turpmākie prioritārie mērķi, sasniedzamie rādītāji, veicamie uzdevumi VARAM un katrai iestādei datu apmaiņas jomā nav izvirzīti, neļaujot novērtēt progresu. Arī VARAM stratēģijā un darba plānos, lai gan tiek norādīts uz centralizētu IKT platformu un iedarbīgu koordinācijas mehānismu nepieciešamību, konkrētas aktivitātes datu apmaiņas jomā netiek plānotas, izvirzot tos pašus politikas plānošanas dokumentos esošos vispārīgos rezultātīvos rādītājus. Pastāv risks, ka bez sekojošas konkrētas rīcības arī turpmākajos politikas plānošanas dokumentos tiks norādīts uz tām pašām joprojām neatrisinātajām problēmām. Tādējādi revīzijā nav gūta pārliecība par mērķtiecīgu VARAM rīcību iestāžu sadarbības veicināšanā un datu apmaiņas problēmu risināšanā. *Rezultātā faktiskā attīstība un sasniegtais datu apmaiņas jomā ir sadrumstalots, vairāk norādot uz individuāliem iestāžu sa-*

sniegumiem un veiksmes stāstiem, nevis uz pārdomātu, visaptverošu un koordinētu attīstību.

Lielākos resursus datu apmaiņas jomā VARAM velta, izstrādājot normatīvos aktus un administrējot ERAF projektus IKT jomā, kur nākamajos gados (2014.–2020. gads) tiek plānots ieguldīt 93,5 milj. euro. *Attiecībā uz ikgadējo valsts budžetu 69 milj. euro apmērā, kur vidēji gadā tiek izlietoti 28 milj. euro IKT pilnveidošanai un 41 milj. euro uzturēšanai (attēls nr. 4), VARAM datu apmaiņas īstenošanu neplāno un nekoordinē.* Līdz ar to šie līdzekļi nekalpo par pietiekamu atspērienu birokrātisko procesu mazināšanā valsts iestāžu darbībā, bet gan ļauj gadiem ilgi cilvēkiem būt kurjeriem.

VARAM pēdējo trīs gadu laikā ārpus ERAF aktivitātēm ir saskaņojusi tikai septiņus valsts informācijas sistēmu izveides un reorganizēšanas gadījumus, astoņus IKT budžeta pieprasījumus, bet nav saskaņojusi nevienu valsts informācijas sistēmu attīstības projektu vai to atskaiti un nevienu valsts informācijas sistēmu savietotāja izveides un attīstības gadījumu.

Lai gan Valsts informācijas sistēmu likums nosaka prasību valsts informācijas sistēmu pārzinim iesniegt VARAM saskaņošanai valsts informācijas sistēmas izveidošanas, reorganizēšanas vai likvidēšanas projektu, faktiski šo informāciju VARAM nesaņem, jo trūkst efektīva ietekmes mehānisma, ar ko informācijas sistēmu pārziņus motivēt

Attēls nr. 4. *Politikas plānošana informācijas sistēmu un tehnoloģiju attīstības, tostarp datu apmaiņas un sadarbības jomā.*

ERAF projektu finansējums norādīts kā VARAM saskaņošanai iesniegtajos projektos plānotais attiecināmais finansējums, ieskaitot gan ERAF finansējumu, gan valsts un pašvaldību budžeta līdzfinansējumu. Valsts budžeta ikgadējie līdzekļi norādīti kā vidējie 2014. un 2015. gadā ministriju un centrālo valsts iestāžu gada pārskatos norādītie budžeta izpildes izdevumi šādās pozīcijās (bez ERAF un citu ārvalstu finansējuma budžeta programmām) — EKK2210 «Pasta, telefona un citi sakaru pakalpojumi», EKK2250 «Informācijas tehnoloģiju pakalpojumi», EKK5121 «Datorprogrammas», EKK5140 «Nemateriālo ieguldījumu izveidošana» un EKK5238 «Datortehnika, sakaru un cita biroja tehnika».

izpildīt Valsts informācijas sistēmu likuma noteiktās normas. Līdz ar to VARAM nav pietiekami informēta par valsts pārvaldē IKT notiekošo. Arī 2010. gadā Valsts kontrole jau akcentēja, ka par e-pārvaldi atbildīgajai iestādei IKT ieviešanas koordinēšanai un valsts pārvaldes modernizēšanai nav informācijas par valsts pārvaldē ieviešamiem IKT projektiem. Pēc vairākkārtējas ieteikuma ieviešanas termiņa pārcelšanas VARAM apņēmusies to ieviest līdz 2018. gada februārim.

Efektīvas datu apmaiņas īstenošana valsts pārvaldē

Datu apmaiņas plānošanu un sadarbības organizēšanu jau pamatos apgrūtinā fakts, ka *valsts pārvaldē vēl joprojām vienkopus nav apzināti un uzskaitīti 178 valsts un pašvaldību informācijas sistēmās uzkrātie dati, to savstarpējā kustība un piekļuves nosacījumi tiem*. Datu aprites plūsma nav pietiekami caurskatāma un izsekojama, lai iestādēm būtu pilnīga informācija plānot savu informācijas sistēmu attīstību un sadarbības uzlabošanu. Rezultātā iestādēm ir apgrūtināti identificēt, vai noteikta veida informācija valsts pārvaldē jau tiek uzkrāta. Šādās situācijās iestādes mēdz izvēlēties vieglāko ceļu — pieprasīt informāciju no personas.

Kopš 2014. gada Valsts informācijas sistēmu likums paredz, ka valsts informācijas sistēmas izveido, reorganizē vai likvidē, pamatojoties uz normatīvajiem aktiem, kuros norādīts vismaz tās pārzinis, sistēmā iekļaujamā informācija, kādu funkciju, uzdevumu un mērķu izpildei nepieciešama sistēmā nodrošinātā informācijas aprīte, informācijas iekļaušanas kārtība sistēmā, nosacījumi piekļuvei sistēmā iekļautajai informācijai. Normatīvā akta grozījumi neparedzēja šādas prasības noteiktā pārejas periodā attiecināt arī uz visām līdz tam izveidotajām valsts informācijas sistēmām. Līdz ar to šobrīd ir apgrūtināta visu normatīvo aktu apzināšana, saskaņā ar kuriem valsts pārvaldē tiek apstrādāti dati. Ja visām valsts informācijas sistēmām būtu nodrošināts vismaz šādas detalizācijas darbības pamatojums normatīvo aktu līmenī, piemēram, kā atsevišķi Ministru kabineta noteikumi par noteiktas sistēmas darbību, kuros būtu norādīti arī visi sistēmā uzkrātie dati, to izmantošanas mērķis, iekļaušanas kārtība un piekļuve (nodošana) citām iestādēm, tad būtu iespē-

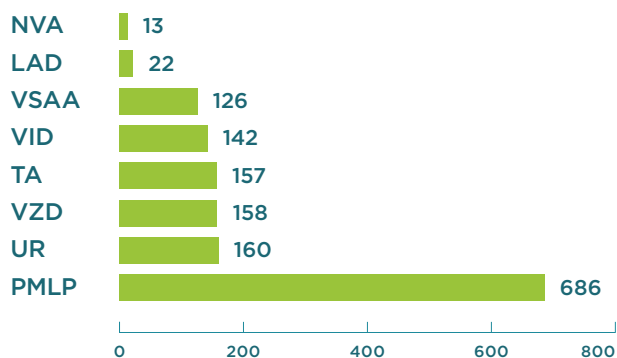
jams daudz vieglāk nodefinēt kādas datu apmaiņas nepieciešamību. Iespējams, tas atvieglotu arī nepieciešamās sadarbības formas izvēli, neslēdzot tik detalizētas vienošanās.

Izveidotajā Valsts informācijas sistēmu reģistrā pieejamā informācija ir nepilnīga un nav aktuāla. VARAM plāno reģistra pārveidi, pagaidām gan dokumentācijā paredzot datu uzkrāšanu tikai par 30 no 178 valsts informācijas sistēmām. Līdz ar to Valsts kontrole atbalsta gan VARAM ieceri reģistrā uzskaitīt informāciju par visām valsts informācijas sistēmām, gan attiecīgus normatīvo aktu grozījumus.

Šobrīd sadarbības un datu apmaiņas nodibināšana starp iestādēm pārsvarā ir ilgstošs un smags process, kur būtiski resursi tiek novirzīti nevis tehnisku datu apmaiņas jautājumu risināšanai, bet gan juridiska rakstura jautājumu saskaņošanai.

Vienas starpresoru vienošanās par datu apmaiņu noslēgšana var aizņemt 6–12 mēnešus.

Valsts pārvaldē nav standartizētas un vienotas pieejas šo līgumu izstrādē, datu apmaiņas pamatošanā, detalizācijā un saskaņošanā, lai gan kopumā valsts pārvaldē šādu sadarbības līgumu skaits ir ļoti liels. Valsts kontroles izlasē ietvertajās astoņās iestādēs (no 75, kas uztur valsts informācijas sistēmas) bija noslēgti 1464 līgumi (attēls nr. 5). Piemēram, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē — 686 līgumi, kuru noslēgšanai un uzturēšanai ir nepiecie-

Attēls nr. 5. Iestādēs noslēgto datu apmaiņas līgumu skaits.

	VID saraksts par fiziskas personas darba attiecību statusu par visām reģistrētajām darbavietām	47 %	15,5 milj.
	VSAA dati par sociālās apdrošināšanas iemaksām un periodiem	10 %	3,4 milj.
	VSAA dati par izmaksai nosūtītajām pensiju/pabalstu/atlīdzību summām	8 %	2,5 milj.
	VDEĀVK personu invaliditātes dati	7 %	2,4 milj.
	VSAA informācijas par fiziskai personai piešķirtā pakalpojuma veidu un apmēru	6 %	1,9 milj.
	LAD informācija par atbalsta maksājumu izmaksām fiziskām un juridiskām personām	5 %	1,8 milj.
	VID datu noliktavas dati atbilstoši pieprasījuma parametriem par fizisku personu ienākumiem	5 %	1,6 milj.

Attēls nr. 6. Populārākie VISS datu sniegšanas servisi (servisu izsaukumu skaits un to procentuālā daļa no kopējā skaita).

šams būtisks resurss. Turklāt, ņemot vērā, ka šie līgumi nav publiski pieejami, fiziskām personām nav informācijas par datu nodošanu citām iestādēm.

Līdzīgi arī līgumos ietvertajiem fizisko personu datu aizsardzības jautājumiem nav konsekvences, vienotas pieejas un metodikas. Arī par e-pārvaldi un datu aizsardzību atbildīgās iestādes ar pašu iniciatīvu neiesaistās problēmas risināšanā.

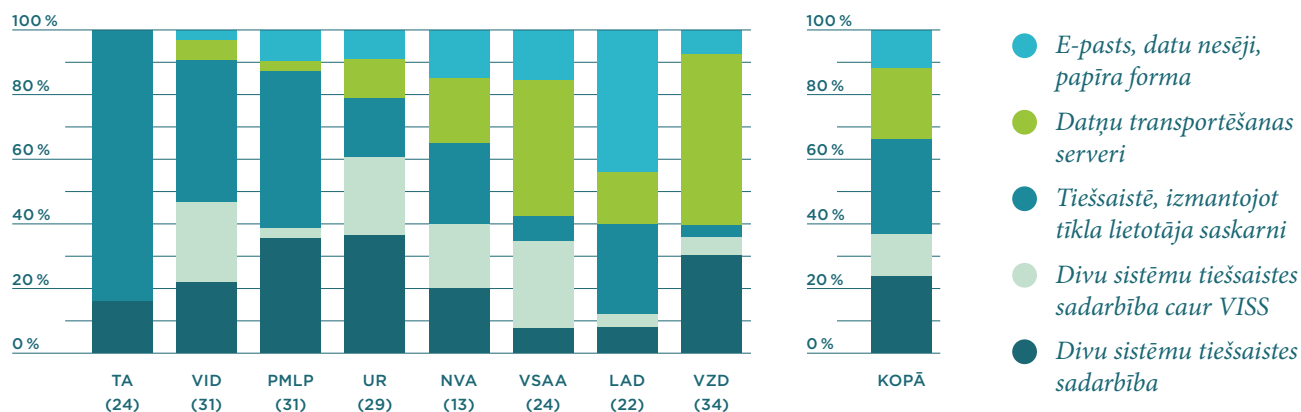
VARAM aktīvi neiesaistās un nekoordinē iestāžu sadarbību, kas ir būtiski tieši tagad, kad atsevišķām iestādēm individuāli nav izdevies izveidot sadarbību konkrētās jomās, kurās datu sniegšana nav nodrošināta bez maksas, vai kurās ir datu integrācijas problēmas vai resursu trūkums. Arī horizontālā līmeņa institūcijas, kā Informācijas sabiedrības padome un IKT vadītāju forums, pamatā vērtē ERAF atbalstāmo projektu prioritātes, nevis aktīvi veicina labās prakses izplatīšanu un sadarbību.

Datu apmaiņas veidu izvēle valsts pārvaldē

Latvijā jau vairākus gadus ir izveidots un darbojas arī Valsts informācijas sistēmu savietotājs (VISS), kura izmantošana tika paplašināta, kad VARAM atbalstīja Valsts kontroles 2010. gadā sniegto ieteikumu savietotāju izmantot datu izplatīšanai starp iestādēm. Līdz ar to savietotājs kļuva izmantojams centralizētai datu apmaiņai. VISS ilgtermiņā var sniegt vairākas priekšrocības — vienota uzraudzības vide, standartizēta organizatoriskā puse, izmaiņas veicamas vienuviet, datu nodošana jauniem klientiem ir mazāk resursietilpīga.

Lai gan kopumā VISS izveidei izlietoti aptuveni 9,7 milj. euro (datu apmaiņas funkcionalitāte ir tikai daļa no kopējā rīka funkcionalitātes), pretēji citu valstu pieredzei (Igaunija, Spānija) normatīvo aktu līmenī iestādēm netiek skaidri paredzēta obligāta tā lietošana. Līdz ar to valsts pārvaldē turpina pieaugt dažādu citu veidu informācijas sistēmu savienojumu skaits, kuru integrācija VISS vēlāk būs jau sarežģītāka un dārgāka.

Ņemot vērā, ka savietotāja izmantošana ir brīvprātīga, tikai 11 no 75 pārziņiem izplata datus caur savietotāju, lai gan atsevišķu datu izplatīšanas servisu izmantošanas dati (attēls nr. 6) liecina, ka tie var kalpot par ļoti būtisku

Attēls nr. 7. Iestāžu sadarbības līgumos norādītie datu apmaiņas kanālu veidi.

datu izplatīšanas veidu, samazinot administratīvo slogu gan iedzīvotājiem, gan atvieglojot darbu pašām iestādēm.

Daudzie datu apmaiņas un izplatīšanas kanāli rada sadrumstalotu un sarežģītu vidi IKT uzturēšanai (attēls nr. 7). Revīzijā, izvērtējot lielāko reģistru pārziņu noslēgtos 209 datu apmaiņas līgumus, konstatēts, ka gandrīz pusē gadījumu (43 %) dominē datu apmaiņas kanāli ar datņu transportēšanas serveriem vai e-pastiem, kuros nepieciešams būtisks manuālā darba ieguldījums.

Šādu iestāžu izvēli ietekmē gan jau vēsturiski izveidotie un vēl joprojām strādājošie datu apmaiņas kanāli, gan papildus nepieciešamie resursi pāriešanai uz jauniem, modernākiem tiešsaistes datu apmaiņas veidiem. Papildus VISS izmantošanu daļēji kavē arī iestāžu bažas par VISS priekšrocībām un patiesajiem ieguvumiem, kā arī nepilnības Valsts reģionālās attīstības aģentūrā (VRAA) jau esošo VISS lietotāju atbalstā, kas ir nesamērīgi lēns. Piemēram, pieteikuma novirzīšana izpildei VRAA aizņem līdz pat trīs mēnešiem un pirmā atbilde pieteikuma sniedzējam tiek sniegta vienas dienas līdz pat viena gada laikā.

Samaksas pieprasīšana par datu apmaiņu

Būtisks šķērslis datu apmaiņas izveidei ir samaksas jautājums. Lai gan pamatā informācijas apmaiņa starp valsts pārvaldes iestādēm notiek bez maksas, tomēr ir izņēmuma gadījumi, kas tiek pamatoti ar šo iestāžu finansēšanu ne

tikai no valsts budžeta līdzekļiem, bet arī no maksas pakalpojumu un valsts nodevu ieņēmumiem, tostarp par vienkāršu ieskatīšanos reģistros.

Piemēram, zvērinātiem notāriem, kas pilda valsts pārvaldes funkcijas, vairākos gadījumos ir jāmaksā par personu datu pārbaudi iestāžu reģistros. Valsts kontrole aicināja tam rast risinājumu jau 2012. gadā. Visaptveroši risinājumi no atbildīgajām iestādēm nesevoja, un vēl joprojām zvērināti notāri kopā gadā maksā ap 850 tūkst. euro par piekļuvi datiem Iedzīvotāju reģistrā, Kadastrā, Zemesgrāmatā un Uzņēmumu reģistrā. Šos izdevumus sedz pašas personas, kuru dati tika pārbaudīti.

Arī revīzijā apskatītajā BIS datu pieejamību ietekmē tas, ka dati par augstas detalizācijas topogrāfisko informāciju un kadastrālās uzmērīšanas lietām nav pieejami bez maksas.

Valsts kontrole uzsver VARAM lomu uzņemties iniciatīvu šī jautājuma aktualizēšanai augstākajā starpnozaru līmenī.

Lai gan arī VARAM ir identificējusi nepieciešamību mainīt iestāžu finansēšanas modeli un atkarību no informācijas nodošanas ieņēmumiem, tomēr konkrēta rīcība nav sekojusi. Tā būtu nepieciešama tieši augstākajā starpnozaru sadarbības līmenī, ņemot vērā, ka līdz šim samaksas jautājumus nav izdevies atrisināt.

Atvērto datu politika

Viens no datu efektīvas izmantošanas veidiem ir atvērto datu kopu veidošana, nodrošinot publisku datu pieejamību mašīnlasāmā veidā, bez maksas un bez piekļuves ierobežojumiem. Tomēr arī šajā jomā, *lai gan politikas plānošanas dokumentos ir apzināta atvērto datu nozīmība un nepieciešamība, prioritāri atveramo datu kopu saraksts nav izstrādāts*. Tā vietā tiek obligāti pieprasīta atvērto datu kopu izveide un pieejamība visos ERAF IKT projektos, radot risku, ka resursi tiks izlietoti tādu atvērto datu kopu veidošanai, no kurām būtiskas pievienotās vērtības sabiedrībai tomēr nebūs. Līdzīga pieredze Latvijā bija jau saistībā ar e-pakalpojumu izstrādi, kuri arī tika veidoti katrā ERAF informācijas sistēmas attīstības projektā, nevērtējot potenciālo pieprasījumu un pakalpojuma elektronizēšanas ieguvumus, līdz ar to ne visi no tiem tiek aktīvi lietoti.

Lai gan plānots veidot vienu atvērto datu portālu, ar to var būt nepietiekami, ja nav skaidrs, kādas jaunas datu kopas tiks atvērtas. *Vilcinoties ar prioritāšu noteikšanu atvērto datu kopu veidošanā un to pieejas nodrošināšanā, Latvija negūst Eiropas Komisijas aplēsto potenciālo ekonomisko ieguvumu līdz pat 70 milj. euro apmērā* (jaunas biznesa iespējas, darbavietas utt.) un ietaupījumu valsts pārvaldei līdz pat 2 milj. euro apmērā (mazāk atkārtotu informācijas pieprasījumu, labāka datu kvalitāte), atvērto datu kopu jomā atrodies pēdējā vietā Eiropā.

VARAM, sniedzot viedokli par revīziju, atzinusi, ka *Revīzijas secinājumi un ieteikumi kalpos kā papildu impulsi un atbalsts VARAM, īstenojot ar datu apmaiņas pilnveidi saistītās aktivitātes, savukārt revīzijas ieteikumu ieviešana sniegs nozīmīgu ieguldījumu, lai veicinātu un efektīvizētu valsts pārvaldē uzkrātās informācijas izmantošanu*.

Būtiskākie ieteikumi

Pamatojoties uz revīzijas secinājumiem, VARAM ir sniegti ieteikumi kopējās valsts savstarpējās datu apmaiņas plānošanas un pārvaldības uzlabošanai, bet Ekonomikas ministrijai, kas atbild par būvniecības jomu, sniegti ieteikumi Būvniecības informācijas sistēmas sekmīgākai ieviešanai un tālākai attīstībai. Ieteikumu ieviešana veicinātu gan efektīvāku valsts pārvaldē jau uzkrāto datu izmantošanu, gan administratīvā sloga mazināšanu sabiedrībai.

Valsts kontrole aicina VARAM:

- pilnveidot un konkretizēt valsts politiku datu apmaiņas jomā;
- apzināt un uzraudzīt valsts pārvaldē uzkrātos datus un to apmaiņu;
- plānot, uzraudzīt un standartizēt datu apmaiņas aktivitātes valsts pārvaldē kopumā, nosakot vienotu pieeju un principus datu apmaiņas organizēšanai un koordinējot iestāžu starpnozaru sadarbību, kā arī mērķtiecīgi pieslēdzot valsts informācijas sistēmas izveidotajai VISS datu apmaiņas platformai;
- vērtēt un noteikt prioritāri atveramās datu kopas valsts pārvaldē un risināt bezmaksas piekļuvi valsts pārvaldē uzkrātajai informācijai.

Valsts kontrole aicina Ekonomikas ministriju:

- pilnveidot Būvniecības informācijas sistēmas lietotāju apmācību un atbalstu, kā arī sistēmas funkcionalitāti un pielietojumu būvvalžu ikdienas darba vajadzībām un pilna elektronisko dokumentu aprites cikla nodrošināšanai.

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

